

2013, FİNANSAL KRİZİN DÜNYA ÜZERİNDEKİ YANSIMALARININ GÖRÜLDÜĞÜ YIL OLACAK

Utku ÖREN

Khas ekonomi doktora öğrencisi

2013, finansal krizin etkilerinin dünya ekonomisi üzerindeki yansımalarını görmeye devam edeceğimiz bir yıl olacak gibi görünüyor. Krizden büyük bir darbe alan küresel ekonomik büyüme, yükselen pazarlardaki ekonomik yavaşlamayla da birlikte, yeni yılda da kriz öncesi seviyelerine dönecek gibi durmuyor. Krizden en çok etkilenen ülkelerin kamu harcamalarını artırarak ekonomiyi canlandırması da siyasi kısıtlara esir olmuş durumda, üstelik birçok ülkede ekonomik durgunluğun devam etmesiyle birlikte toplumun üzerindeki baskının arttığına ve protestoların gündelik hayattaki yerini tekrar aldığına tanık oluyoruz.

2008 krizi nedeniyle içine girilen düşük büyüme eğiliminin önümüzdeki yılda da devam edeceği konusunda fazla şüphe yok. Amerikan Merkez Bankası'nın (FED) krizle birlikte düşürdüğü faizler ve uyguladığı parasal genişleme 2012 sonu itibariyle büyümeyi istenilen şekilde canlandıramadı. Gelecek yıl ABD'nin mali uçurumla karşı karşıya kalma ihtimali var; Avrupa'da ise süre gelen borç kriziyle birlikte yürürlüğe konan tasarruf politikaları nedeniyle büyümenin hükümet harcamalarıyla canlandırılması pek muhtemel görünmüyor.

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Ekim ayında açıkladığı rapora göre, 2012'de yüzde 3,3 olarak gerçekleşeceğini tahmin ettiği küresel ekonomik büyümenin; 2013 yılında, ancak belli varsayımlar altında, yüzde 3,6 seviyesinde gerçekleşeceğini tahmin etmekte. Bu varsayımların ilki, Avrupa Merkez Bankası'nın yaptıklarını takiben Avrupa Birliği (AB) ülkelerindeki ulusal politikacıların Avrupa İstikrar Mekanizması'nı hayata geçirmesi ve etkinleştirilmesi; ikincisi ise, ABD'li politikacıların bir taraftan otomatik vergi artışları ve harcama kesintilerinden kaçınmaları diğer taraftan da federal borç tavanını zamanında yükselterek mali sürdürülebilirliği sağlamalarıdır.

İkinci dönemine seçilen ABD Başkanı Barack Obama'nın ABD ekonomi politikasını genişlemeci yönde şekillendirebilmesinin, yeniden kuracağı ekibinin etkinliğine ve Amerikan Kongresi'nin

tutumunu yönlendirme kabiliyetine bağlı olacağı düşünülebilir. AB ülkeleriyle ilgili varsayımın, Avrupa'nın siyasi dinamikleri içerisinde gerçekleşmesiyle daha karmaşık bir süreci gerektirmektedir. Krizin Avrupa'daki toplumlar üzerinde yarattığı sosyal ve ekonomik baskıların, bazı ülkelerde politikacıların manevra alanını zaman içerisinde hızla daralttığını da gözden kaçmamalıdır.

Buna iyi bir örnek olarak, bankaların kurtarılmasında kullanılacak 31 milyar Avro'luk yardımı alabilmek için yeni bir tasarruf paketini, sokaktaki protestolara ve genel greve rağmen, yakınlarda yürürlüğe koyan Yunanistan gösterilebilir. Tasarruf paketi emeklilik yaşının 65'ten 67'ye çekilmesini, emeklilik maaşlarının yüzde 10 ile yüzde 15 arasında kesintiye uğramasını, kamu personel maaşlarının yüzde 30'a varan oranlarda düşürülmesini ve toplu işten çıkarmaları kapsamaktadır. Yunanistan'ın kişi başına düşen milli geliri 2007 seviyesinin yüzde 22 altında, işsizlik yüzde 25'i geçmiş ve hükümetini yatırım harcamaları da yüzde 40 oranında azalmış durumdadır. Tasarruf paketiyle, Yunan halkının 2007'den beri karşı karşıya kaldığı tüm ekonomik zorlukların üzerine yenilerini ekleyecek gibi görünmekte ve ekonomik büyümeyi yeniden canlandırmak için neler yapılacağını açıklayan bir programı da içermiyor. Yunanistan, içinde bulunduğu ekonomik krizden işçi maliyetlerini azaltarak çıkma yolunu seçmiş gibi görünüyor. Yürürlüğe konan ve gelecekte uygulanması muhtemel politikaların etkilerinden ötürü Yunanistan'da yaşayanların çoğunluğunu daha da derin sosyal sorunların beklediğini öngörmek çok zor değil.

IMF'nin varsayımlarının gerçekleşmesinin oldukça karmaşık siyasi süreçler tarafından belirlenecek olması, 2013 büyüme tahminine şüpheyle yaklaşılmasına neden olabilir. Buradan hareketle, ABD ve AB'deki gelişmiş ülkelerin ekonomik büyümeye katkısı kısıtlı olacak gibi görünüyor. Yükselen ekonomilerin büyümeye olan katkılarının gelişmiş ülkelere daha fazla olacağına kesin gözüyle bakılıyor. Bunların içinde Çin, ekonomisinin büyüklüğü nedeniyle ayrı ele alınmalı. Ürünlerine olan dış talebin düşüşüyle birlikte Çin'in iç talebi canlandırmaya yönelik politikalar geliştirmediği takdirde yükselen ekonomilerin büyümeye katkısının da kısıtlı olacağına dair ortak bir görüşten söz edilebilir.

Çin'in 2011'de açıklanan 12'inci beş yıllık planı yukarıdaki görüşü destekler nitelikte politika değişikliklerini içeriyor. Beş yıllık planda öngörülen ekonomik reformlar ile Çin ekonomisinin 2030'a kadar yabancı sermayeye daha açılması ve devletin ekonomideki payının

Küresel Rating Ajansı Fitch'in Türkiye'nin kredi notunu yükseltmesinin nedenlerinden birinin, Türkiye'nin yumuşak karnı olarak nitelendirilebilecek olan cari açığta geçtiğimiz aylar içerisinde süregelen iyileşmeler olduğu gözden kaçmamalıdır. Beklenmedik riskler ortaya çıkmadıkça Türkiye'nin önümüzdeki yıl içerisinde kredi notunu koruyabilmesi hayli muhtemel görünüyor, diğer taraftan Türkiye'nin genel ekonomik ve siyasi gidişatı dünya ekonomisindeki diğer gelişmelerle ilgili olarak görülmelidir.

azaltılması hedefleniyor. Öte yandan, Kasım ayında Çin Komünist Partisi'nin değişen yönetim kadrosunun söylemleri de ekonomik reformların gerekliliğini vurguluyor, fakat bu söylemlerin uygulamaya geçirilip geçirilmeyeceğini ancak zaman gösterebilir.

Türkiye açısından ise büyümenin yeniden 2002-2011 arasındaki ortalamalara ulaşması mümkün görünmüyor. Ancak Türkiye ekonomisi yönetiminin orta vadeli planda belirttiği büyüme hedeflerini yakalamak adına elinden geleni yapacağını da unutmamak gerekir. Küresel Rating Ajansı Fitch'in Türkiye'nin kredi notunu yükseltmesinin nedenlerinden birinin, Türkiye'nin yumuşak karnı olarak nitelendirilebilecek olan cari açığta geçtiğimiz aylar içerisinde süregelen iyileşmeler olduğu gözden kaçmamalıdır. Beklenmedik riskler ortaya çıkmadıkça Türkiye'nin önümüzdeki yıl içerisinde kredi notunu koruyabilmesi hayli muhtemel görünüyor, diğer taraftan Türkiye'nin genel ekonomik ve siyasi gidişatı dünya ekonomisindeki diğer gelişmelerle ilgili olarak görülmelidir.

Ayrıca gelişmiş ülkelerde krizle birlikte ortaya çıkan ekonomik durgunluğun önümüzdeki yıl da devam edeceği varsayımı üzerinden kârlı yatırım alanları arayan sermayenin, kaçınılmaz bir şekilde büyümeyi sürdürebilen ülkelere yönelmeye devam edeceği öngörülebilir. Buradan hareketle, kriz sonrası büyümeyi sürdürebilen Türkiye'nin de sermayeyi kendine çektiği ve sermaye akımlarındaki bu artışın yükselen kredi notunun korunması açısından destek teşkil ettiği söylenebilir. Kredi notu artışının Türkiye'nin komşularıyla ilişkilerinin en kötü olduğu dönemde gelmesi, Türkiye'nin hali hazırda sermaye akımlarını etkileyebilecek ölçüde siyasi bir risk olarak algılanmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Türkiye ekonomisinin kısıtlarından biri olarak görülebilecek cari açığın ekonomideki yapısal sorunlarla ilgili olduğu söylenmektedir. Ekonominin dışa olan enerji ve ara mal bağımlılığı, düşük tasarruf oranlarıyla birlikte dış talebin yüksek olduğu süre boyunca cari açığın büyümesine neden olmaktadır. Bu iki yapısal sorunu iyileştirmek adına hükümetin aldığı kararların etkilerinin önümüzdeki yıl ortaya çıkması düşük ihtimalli görülmekle birlikte, uzun vadede ne kadar etkili olacakları da şüphelidir. İlk olarak, hükümetin tasarrufları artırmak adına bireysel emeklilik primlerine yapacağı yüzde 25 katkı, her ne kadar tasarrufu iyileştirme potansiyeli olan bir politika gibi görünse de, uzun vadede bütçenin üzerinde yaratacağı baskılar göz ardı edilmemelidir. Ayrıca tasarrufun direkt

etkenlerinden biri olan ücretlerin, ihrac piyasalarında rekabetçi kalabilmek adına düşük seyretmesinin sonucu olarak prim destek politikasının ne kadar etkili olacağı da şüphelidir. İkinci olarak, hükümetin hazırladığı yatırım teşvik paketinin haziran ayında yürürlüğe konması olumlu bir gelişme olarak nitelendirilebilir. Teşvik paketinin sermayeyi ara mal üretimine yönelik yatırımlara dönüştürebilme kapasitesi uzun vadede önemli olmakla birlikte, kısa vadede etkisi sınırlı kalabilir. Bu da önümüzdeki yıl için cari açığın ekonomi için bir sorun olarak devam edeceği anlamına gelebilir. Buradan hareketle, Türkiye'nin cari açığının, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCBM) başarılı ekonomik yönetimine rağmen, dünya ekonomisindeki salımlardan etkilenmeye müsait olmaya devam edeceği öngörülebilir.

Bu noktada, cari açığın büyüklüğü kadar nasıl finanse edildiği de ele alınmalıdır. Dolayısıyla sermaye akımlarının miktarı ve niteliklerinin (uzun vadeli yatırım, sıcak para vb.) Türkiye'deki ekonomi yönetimi tarafından arzu edilen tertipte şekillendirilebildiği ölçüde ekonomik performansa katkısı olacaktır. Cari açığın finansmanında sermaye akımları faiz ve kur politikalarıyla şekillendirilmektedir. Özellikle son zamanlarda döviz kurunun TCMB'nin aktif politikaları sayesinde 1 Amerikan Doları'nın 1,80 TL civarında tutulabilmesi; bir taraftan uluslararası sermaye için Türkiye'yi cazibe noktası haline getirirken diğer taraftan da Türkiye'nin ihrac ettiği ürünlerinin uluslararası piyasalarda maliyet avantajını destekleyebilmektedir. Ek olarak, hükümetin uzun vadeli yabancı direkt yatırıma yönelik devam ettirdiği kampanyaların da pozitif etkisi gözden kaçmamalıdır.

Sonuç olarak, gelecek yıl ekonomik durgunluğun devam edeceği ve toplumlar üzerindeki sosyal ve ekonomik baskıların artacağı bir yıl olacak gibi görünüyor. ABD ve diğer gelişmiş ülkeler kendi ekonomik ve siyasi sorunlarıyla uğraşırken, yükselen ekonomilerde büyüme, görece yavaşlamaya rağmen devam edecek. Türkiye özelinde ise son dönemde yavaşlayan büyümeyle birlikte cari açığın da daralması olumlu olarak yorumlanabilir, fakat cari açığı uzun vadede iyileştirmeye yönelik politikaların etkilerini görmek için erken olmakla birlikte, etkinlikleri de tartışmalıdır. Bu durum, Türkiye ekonomisinin konjonktürdeki değişimlere halen duyarlı olduğunun tekrar altını çizmekte ve yapısal değişikliklerin olmaması durumunda ekonomi yönetiminin üzerine büyük sorumluluklar düşeceğini işaret etmektedir.